

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

KONST OCH LÄRA GER GUNST OCH ÄRA

Museum som läranderesurs och pedagogiskt rum

Jennifer Gedda & Amanda Kouthoofd
Ämneslärarprogrammet med inriktning slöjd 7-9

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Kurs: L9SL2G
Nivå: Grundnivå
Termin/år: VT 2023
Handledare: Emma Gyllerfelt
Examinator: Joakim Andersson
Kod: VT23-6700-004-L9SL2G

Nyckelord: Samverkan, Skola, Museum, Museipedagogik, Konstpedagogik

Abstract

Den här forskningsöversikten ämnar undersöka samverkan mellan skola och museum i relation till våra frågeställningar; vilka förutsättningar finns för samverkan mellan skola och museum, vilka uppfattningar har lärare och museipedagoger om samarbetet dem emellan samt vilken påverkan och betydelse har museibesök för elevers lärande. Metoden för arbetet är litteraturstudier. I resultatet behandlas vilka förutsättningar som krävs för ett gott samarbete, likväl som vilka utvecklingsområden som framkommer i samband med samverkan mellan skola och museum. Resultatet visar att museum är ett pedagogiskt rum som är väl värt att värdesätta, samtidigt finns det fog för vidare forskning då förtjänsterna som museerna förväntas ge elevernas lärande inte alltid framgår. Konst och kultur borde vara till för alla men av resultatet kan vi utläsa att så inte alltid är fallet, därför behövs både bättre kommunikationsvägar, bättre infrastruktur och kulturpolitisk stöttning för att främja samverkan mellan skola och museum. Både lärare och museipedagoger verkar vilja ha en tätare och fördjupad samverkan, men deras uppfattning om hur det bör gå till skiljer sig ibland åt. För att eleverna ska förstå vikten av museibesök verkar det nödvändigt att de är väl införstådda med besökets syfte och att det knyter an till deras verklighet.

Innehållsförteckning

1	Inledning	3
2	Bakgrund.....	4
2.1	Historiskt perspektiv på museipedagogik.....	4
2.2	Styrdokumentens koppling till museum	5
3	Syfte och frågeställningar	7
4	Metod.....	8
5	Resultat	9
5.1	Förutsättningar för samverkan	9
5.2	Museipedagogens perspektiv.....	11
5.3	Lärarens perspektiv	13
5.4	Barn och ungas perspektiv.....	15
5.5	Pedagogiska strategier.....	15
6	Diskussion	18
6.1	Metoddiskussion.....	18
6.2	Resultatdiskussion	18
6.2.1	Samverkan mellan skola och museum	19
6.2.2	Museibesök för livslång lust att lära	21
6.3	Vidare forskning.....	24
7	Referenslista.....	25

1 Inledning

Under hösten 2022 påbörjades ett samarbete mellan blivande bildlärare från HDK-Valand och Göteborgs Konsthall, samarbetet pågick fram till slutet av april våren därpå. Till att börja med blev vi studenter inbjudna att komma med förslag på workshop som skulle gå hand i hand med den kommande utställningen *Suno Mangie Dzialas/Jag har en dröm*, en separatutställning av Małgorzata Mirga-Tas. Den polsk-romska konstnären Mirga-Tas arbetar med storskaliga textila verk bestående av skänkt tyg från vänner och familj som hon sedan sätter ihop till kollage. Den workshop som kom att utformas utgick från hennes arbetssätt med målet att museibesökarnas deltagande skulle resultera i ett enda stort kollektivt verk som växte fram under utställningsperioden.

Vi har båda en stark övertygelse om att konst och kultur är till för alla, med betoning på alla oavsett ålder och ekonomiska förutsättningar. Vi båda värnar också om att lyfta fram den estetiska aspekten av slöjdande, hantverkstraditioner, likväl som samtida konst och design. Konsten har sedan länge rört sig bort från att bara innebära tvådimensionella oljemålningar och idag arbetar många samtida konstnärer i vad vi uppfattar som "slöjdtypiska" material och med hantverksmässiga tekniker, och likt konst och design verkar frodas i mötet med varandra, så undrar vi om inte undervisningen i slöjd skulle kunna gynnas på liknande sätt. Konsthallar och museer är givna platser både för vårt gemensamma kulturarv och samtida konst.

Ena parten av denna författarduo har en personlig ingång till varför hon vill skriva om detta ämne. Det hela började med ett omvälvande besök på Munchmuseet i Oslo, när hon var barn. En timme innan stängning så fuskade syskonskaran in sig genom att en av dem tøjde på åldersgränsen för gratis inträde – det kunde inte mamman göra så hon väntade utanför. Väl inne på museet tappade barnen bort varandra och hon tappade bort sig i verken, åtta år gammal och helt uppslukad av det hon såg. Vi kan inte förvänta oss att alla barn och unga ska få samma fina upplevelse, men med skolans kompensatoriska uppdrag så tänker vi oss att möjligheten till den erfarenheten ändå bör finnas.

I och med att den nya regeringen valt att ta bort fri entré på museum, som gäller från hösten 2022, höjs tröskeln ytterligare för familjer som redan har det svårt ekonomiskt att besöka museer. Konst och kultur blir således en klassfråga. Att skolan öppnar dörren till museerna kan vara en avgörande faktor för barns kontakt med konst och kultur. Därför vill vi göra den här forskningsöversikten för att visa vikten av att nyttja museer som pedagogiskt rum, så att våra elever får uppleva kulturens magiska värld.

2 Bakgrund

I det här avsnittet görs ett nedslag i hur det har sett ut historiskt med undervisning i relation till museer, sammanvävt med en kortfattad introduktion till hur museipedagogik som begrepp och fenomen växt fram. Därefter följer en koppling till skolans styrdokument såsom den är formulerad i skrivande stund i “Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet” (2022); särskilt fokus har lagts på läroplanens två inledande kapitel och kursplanen för slöjd.

2.1 Historiskt perspektiv på museipedagogik

Runt sekelskiftet 1900 byggdes många av våra stora museer i Sverige, framför allt i Stockholm, Göteborg och Lund, och samtidigt på landsbygden byggdes läns museer (Ljung, 2009) som har en mer lokal inriktning, till skillnad från de större museerna. Enligt Statens Kulturråd (2001) har det funnits pedagogiska verksamheter på museer ända sedan läns museerna grundades. Ellen Key hade redan under tidigt 1900-tal tydliga tankar om hur man kan förbättra lärandet och tillgängligheten för barn på museum. Hon föreslår att det ska sättas upp tydliga och lättlästa skyltar under konstverken så att alla kan förstå, men också att det vore önskvärt, som hon skriver “att i stället för råa vaktmästare kunniga och upplysningsvilliga personer anställas” (Key, 1915). Vilket i dagens kontext skulle kunna liknas med en museipedagog eller guide.

ICOM (*International Council of Museums*) är en världsorganisation för museer som grundades 1946, med 137 medlemsländer. De har tagit fram en definition av vad museets funktion och huvudsakliga uppgift är: att samla, vårda och visa. Dessa punkter har godtagits som riktlinjer för vad ett museum kan förväntas uppnå och fungerar vägledande (Ljung, 2009). I Lundberg och Ågrens (1999) studie, *Historiebilder: Om intention och reception i museer* lyfter de fram att svenska museer har, i alla fall inledningsvis, spelat en framträdande roll i den här organisationen.

Även om föregående beskrivning av vad museers funktion är, det vill säga att samla, vårda och visa, både är etablerad och allmänt vedertagen runt om i världen så finns det fler aspekter av museers funktion såsom museets bildningsuppdrag. Lundberg och Ågrens (1999) beskrivning av uppdraget som museipedagog ger ett helhetsgrepp om arbetsrollen. De skriver följande “museipedagogens grundläggande uppgift är att - utöver utställningens “inbyggda” pedagogik - i muntlig förmedling och med olika aktivitetsprogram anpassade till skilda besökargrupper frigöra utställningarnas potential som medel för upplevelse och lärande.” (Lundberg & Ågren, s. 14). Vidare skriver de att museipedagogik är ett relativt nyetablerat begrepp och att den första museielektionen i Sverige hölls 1929 på Nordiska museet i Stockholm och därefter spred det sig vidare runt om i Sverige, men än så länge är det vanligt att intendenterna eller antikvarierna på museer är de som håller i visningarna.

Även om det inte står ordagrant i skolans styrdokument att museet skall vara en del av skolans utbildningsuppdrag så har samarbete mellan skolor och museer en lång tradition. På 60-talet skedde det många stora reformer i skolan och parallellt med vurmen för folkbildning blev även

museernas verksamheter en del av denna reformering. På statlig nivå diskuteras hur museernas publika verksamhet kan förbättras och dessa tankar har samlats i en Museiutredning (MUS 65) (refererad i Ljung, 2009), där en del brister tas upp när det gäller tillgängligheten av museernas verksamhet och betonar att en förnyelse och förbättring av museernas undervisningsverksamhet måste betraktas som en mycket angelägen fråga (Ljung, 2009).

Vändningen kom 1968 då museilärare från hela landet blev inbjudna till en konferens. Under det här mötet bildades FUISM som är en ideell förening för undervisning och information i svenska museer. Det är den här föreningen som har lett det pedagogiska arbetet på museum framåt i Sverige. De har reflekterat kring hur museer kan kommunicera kring utställningar på ett helt annat vis än vad som gjordes tidigare (Lundberg & Ågren, 1999). Vid denna tid blev undervisningen på svenska museum en allt större del av verksamheten vilket krävde en nyrekrytering av personal som hade undervisning som sin huvudsakliga arbetsuppgift. Ett behov av fortbildning och utbyte av kunskap var önskvärt hos de anställda då det inte fanns någon formell utbildning för att arbeta som museipedagog. Ljungs (2009) doktorsavhandling fastslår att första gången benämningen museipedagog dyker upp i svensk text är år 1969. En möjlig tolkning är att det Ljung (2009) får fram kan härledas till tiden då konferensen med bildandet av FUISM ägde rum. Några år senare fastslog statens kulturpolitik att det finns ett behov av att tillgodose "eftersatta grupper" möten med kultur och att det är angeläget att just barn som är en del av den här gruppen får tillgång till kultur. Här blir skolan en viktig plattform för att introducera eleverna till exempelvis museer (Ljung, 2009).

En ny museiutredning kom 1994, *Minnen och bildning* (refererad i Ljung, 2009), där fokuset låg på att trycka på museers funktion som det kollektiva minnet för samhället, men också betona vad verksamheternas huvudsakliga uppgift är; det vill säga att sprida kunskap och bildning till befolkningen runt om i hela landet. Likt många andra yrkesgrupper är inte museipedagog en skyddad titel, även om många som jobbar som pedagog på museum har en akademisk utbildning. Yrkesrollen har inte någon legitimation på det vis som läraryrket har. Ofta krävs det inte att man har en pedagogisk utbildning för att bli museipedagog (Ljung, 2009).

Likt Ljung (2009) menar är det en mycket komplex uppgift som museer står inför, där det rör sig om en balansgång mellan att visa, vårda och bevara artefakter, likväl som att vara en publik plats för medborgarna.

2.2 Styrdokumentens koppling till museum

På Skolverkets hemsida finns ytterst lite information om samverkan med museer, en sökning på "museum" ger sammanlagt nio träffar. En av träffarna handlar om att skolan ska vara avgiftsfri men att det får finnas enstaka inslag av lägre kostnader såsom entréavgift till museer. En annan sökträff under rubriken "forskningar & utvärderingar", handlar om hur autentiska uppgifter och möjligheterna såsom lärandemiljöer utanför skolan sällan nyttjas. En tredje handlar om hur förskolan kan använda sig av museers digitala samlingar. Endast i en av gymnasiets ämnesplaner, *Fotografisk bild*, finns "museum" omnämnt. Med andra ord är

museibesök i undervisningen inget som idag finns uttalat i styrdokumenterna utan något som blir en tolkningsfråga för lärare.

I Lgr22 (2022) står det i första delen, *Skolans värdegrund och uppdrag* under rubriken *Förståelse och medmännisklighet*, att:

[...] det svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald. Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Skolan är en social och kulturell mötesplats som både har en möjlighet och ett ansvar för att stärka denna förmåga hos alla som verkar där (s. 5–6).

Likt skolan är museer en kulturell mötesplats och en plats vars syfte är att förvalta och inkludera genom det gemensamma kulturarvet. Museer skulle alltså kunna stötta skolan i dess uppdrag att ge eleverna en trygg identitet och förståelse för de värden som finns i att leva i kulturell mångfald.

I läroplanens andra del, under *Övergripande mål och riktlinjer*, står det att skolan ska se till att:

[...] varje elev efter genomgången grundskola ska ha kunskap om och insikt i det svenska, nordiska och västerländska kulturarvet, kunskap om de nationella minoriteternas kultur [...], kan samspela i möten med andra människor utifrån kunskap om likheter och olikheter i livsvillkor och kultur [...], kan använda och ta del av en mängd olika uttrycksformer såsom språk, bild, musik, drama och dans samt har utvecklat kännedom om samhällets kulturutbud (s. 13, 14).

Utöver ovan står det att “skolans mål är att varje elev har inblick i närsamhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv” och att “alla som arbetar i skolan ska utveckla kontakter med kultur- och arbetsliv, föreningsliv samt andra verksamheter utanför skolan som kan berika den som en lärande miljö” (Lgr22, s. 17). Museer utgör en bärande del av det västerländska kulturarvet och är en del av samhällets kulturutbud, och på så sätt kan alltså vikten av att besöka museer tolkas fram i dessa skrivningar.

I syftesdelen av kursplanen för Slöjd står det att eleverna i undervisningen ska “få möta såväl äldre tiders hantverksföremål och slöjdtraditioner som nutida design för att inspireras i det egna skapandet”. Liknande skrivning hittar vi i det centrala innehållet där det står under *Slöjdens uttryck och betydelse för hållbar utveckling* att “design, mode, konsthantverk och hemslöjd från olika kulturer och tider som inspirationskällor för det egna skapandet” (Lgr22, 2022) ska ingå. Via internet idag är mer eller mindre hela världens kulturarv bara några klick bort, men det kan ändå finnas en poäng med att uppfylla denna del av slöjdens syfte också med fysisk förflyttning från skolområdet till museer och/eller andra kulturverksamheter.

3 Syfte och frågeställningar

Syftet är att undersöka vad tidigare forskning säger om samverkan mellan skola och museum, och det görs utifrån barnets, lärarens samt museipedagogens perspektiv.

Följande frågeställningar ställs:

Vilka förutsättningar finns för samverkan mellan skola och museum?

Vilka uppfattningar har lärare och museipedagoger om samarbetet dem emellan?

Vilken påverkan och betydelse har museibesök för elevers lärande?

4 Metod

Den metod som använts för den här forskningsöversikten är litteraturstudier av utvalda rapporter, forskningsartiklar samt en doktorsavhandling. Enligt Johansson och Svedner (2010) är det grundläggande för all textanalys att göra en noggrann närläsning, med andra ord ett mer aktivt läsande med pennan i handen; vilket innebär att vi har gjort en jämförelse mellan texterna, där vi har undersökt texternas tendenser och sammanställt skillnader och likheter för att kunna utveckla en bredare förståelse för samverkan mellan skola och museum.

För att identifiera relevant forskning har vi sökt i olika databaser, däribland Libris, men främst har vi utgått från Göteborgs Universitetsbiblioteks sökfunktion Supersök, med olika sökord och kombinationer av följande: *museipedagogik*, *konstpedagogik*, *samtidskonst + skola*, *skola + museum*. När vi begränsade sökningen till avhandlingar var det till en början svårt att nå dit vi ville inom forskningsfältet, då våra sökord gav väldigt begränsade träfflistor. Vid en första sökning med sökorden "*slöjd + museum*" visade det sig att museibesök i slöjdundervisning är ett nästintill outforskat område. På träfflistan var endast ett tidigare examensarbete relevant för ämnet, *Skolslöjd med studiebesök* (2014). Piles (2014) kandidatuppsats bygger på kvalitativa intervjustudier där åtta slöjdlärares inställning till studiebesök har undersökts, framför allt på museum. Piles resultat visar att lärarna, liksom viss tidigare forskning, är positiva till museibesök, men att tidsbrist och organisatoriska svårigheter ofta utgör ett hinder. Det här forskningsunderskottet menar vi visar på vikten av vidare forskning, därutöver gav arbetet oss en riktning i vidare sökning samt fick oss att bredda våra sökord. När vi väl hade hittat några källor som berörde vårt ämne kunde vi använda oss av kedjesökning, där vi gick igenom källornas referenslistor för att nå ett bredare underlag, så kallad snöbollseffekt.

5 Resultat

I det här avsnittet undersöks hur samverkan mellan skolan och museer ser ut och hur det skulle kunna utvecklas. Inledningsvis undersöks vilka förutsättningar som finns och vilka utvecklingsområden som tidigare forskning visar. Därefter följer tre olika perspektiv av samarbeten mellan skola och museum: museipedagogens, lärarens och barnets perspektiv. Avslutningsvis lyfts olika pedagogiska strategier för god samverkan.

5.1 Förutsättningar för samverkan

Flera av de rapport vi har läst i området för kulturinsatser inom skolan återkommer till att det både krävs vissa förutsättningar för god samverkan, likväl som det finns utvecklingsområden för att förbättra exempelvis just samarbetet mellan museer och skola. I en delrapport inom utredningen Kultur och skola, skriver Aulin-Gråhamn (2002) att det finns ett forskningsunderskott i fältet "kultur i skola", och menar att estetisk praktik och kulturpedagogik sällan skriftligen dokumenteras och analyseras. Delrapporten har som syfte att belysa några forskningsperspektiv men då den skrevs vid millennieskiftet befäster den snarare en bild de har av att praktisk-estetiskt forskningsunderlag är skalt, på samma sätt som ämnesdidaktisk i jämförelse med allmäntdidaktisk forskning är sparsam. Andersson (2002) menar att det finns en motsättning mellan skolkultur och estetisk kultur, där den förstnämnda tenderar vara mer åt det teoretiska och den sistnämnda åt det praktiska. Och att de satsningar som görs sällan lyckas integreras in i den övriga pedagogiken. Han menar på att det är intressant att det finns sån kvantitet i kulturpedagogiska projekt, samtidigt som det är svårt att få en överblick då det ofta saknas gedigen dokumentation. Vidare nämner Thavenius (2002) de föreställningar han menar finns om kultur och skola i samverkan, såsom skolledning som inte förstår dess värde, hur "hårda" värden står över "mjuka"; nyttoaspekter, bristande resurser samt betydelsen av "eldsjälar" och så vidare. Sedan rapporten skrevs har det kommit otaliga fler rapporter på samma tema, där de föreställningar som Thavenius (2002) nämner framkommer som faktiska faktorer som påverkar samverkan. Såsom att samarbeten är beroende av eldsjälares engagemang och att det styrs av resursbrister. Avslutningsvis skriver Thavenius (2002) att satsningarna kan utvecklas fränkopplat övrig undervisning, som komplement eller alternativ, men att den också kan integreras och då vara viktig för det kritiska meningsskapandet i skolan. Å ena sidan kan de estetiska verksamheterna fungera som smakfostran, och förmedla det givna och etablerade i det vi kallar kulturarvet, å andra sidan kan konsten/det estetiska användas för att förstå och kritiskt undersöka våra olika kulturarv. Det sista han nämner är att han uppfattar att fältet "kultur i skola" ofta präglas av vad man hoppas och tror, snarare än av kunskap som är teoretiskt och empiriskt baserad (Thavenius, 2002).

Möten med möjligheter (2017) är en rapport där lärares och museers perspektiv på samverkan har studerats genom enkäter och intervjuer som utfördes av forna förvaltningsmyndigheten *Riksställningar* med det övergripande syftet att fördjupa kunskapen om vad som gynnar och kan förbättra och fördjupa samverkan mellan skola och museum. Resultaten av studierna visade i sin helhet att alla barn och unga inte har samma förutsättningar att ta del av museernas resurser

och att det krävs en stabil infrastruktur för att tillgången till museer inte ska vara avhängigt enskilda individers engagemang eller bero på skolornas geografiska och/eller ekonomiska förutsättningar. Rent konkret kan det här, enligt rapporten, förebyggas genom subventionerade kostnader och genom att ordna transportmöjligheter, men det är också viktigt med tydlig och tillgänglig kommunikation så att lärare hittar hur de kan arbeta med museer för att främja långsiktiga samarbetsrelationer; exempelvis genom att förbättra museers digitala närvaro. Det kan också vara av vikt att förankra möjligheten att använda museer som läranderesurs redan i lärarutbildningarna samt hos olika beslutsfattare. Med andra ord handlar det här om strukturella förutsättningar. Delrapporterna kommer att undersökas vidare i senare del av vårt arbete, där vi tittar närmare på museipedagogernas respektive lärarnas perspektiv.

Örtegren (2009) har gjort en närmare studie av Nordiska akvarellmuseets pedagogiska verksamhet, där hans frågeställning handlade om hur skolan kan använda kulturinstitutioner samt samtidskonst i undervisningen. Bland annat jämförde han då museets uttalade mål med den praktik som bedrevs. Studien ingick i ett större nordiskt projekt, *Konst som läranderesurs*. Studiens metod består av intervjuer och observationer vid visningar, workshops och seminarier. Den pedagogiska verksamheten beskrivs i olika nivåer, ideologisk nivå, medarbetarnivå, operativ nivå och sist brukares erfarna nivå. I sistnämnda nivå beskrivs olika projekt som har fokuserat just samverkan mellan konstinstitutioner, konstnärer och skola, exempelvis samverkansprojektet *Kontinua I, II, III*. Kontinua-projekten hade olika teman, först ut handlade det om samverkan mellan skola och museum i vardagen, därefter hur samtidskonst skulle kunna verka för ämnesöverskridande samarbeten och till sist handlade frågeställningen om hur vi genom kultur och konst kan arbeta med värdegrundsfrågor samt elever med svårigheter. Inom ramen för *Kontinua* ingick förutom seminarier med lärare, forskare och museifolk också lärarfortbildning. Nordiska Akvarellmuseet förmedlade också kontakt mellan lärare och konstnärer under projektets gång. Örtegren skriver att särskilt intressanta är de rapporter som getts ut i samband med delprojekten, där erfarenheterna konkretiserar hur konstpedagogisk samordning kan fungera i vidare bemärkelse. Likt andra rapporter (se Riksantikvarieämbetet, 2020) skriver Örtegren (2009) i sin avslutande diskussion att samverkan nog hade gynnats av kulturpolitisk stöttning, så att det finns resurser för båda parter i samarbetet. Utöver det tar han upp att det kan bli "kulturkrock" mellan museum och skola, men att sådant sällan framkommer i dokumentationen, antagligen för att målet med sådana samverkansprojekt är att skriva fram dess vikt och potential.

Ett vidare perspektiv på samverkan mellan skola och museum har tagits upp i Riksantikvarieämbetets omfattande rapport *Skolan och kulturarvet* (2020), som är gjord på uppdrag av regeringen med syfte att kartlägga vilka hinder som finns för samverkan mellan skola och kulturarvsinstitutioner samt ta reda på vad som skulle kunna främja och stärka sådan samverkan. Genomgående i kartläggningen framkommer samma hinder: resursbrist; tidsbrist; organisatoriska svårigheter samt geografiskt avstånd mellan kulturarvsinstitutionerna och skolor. Resursbrister är något som även framkommer i regionernas enkätsvar, där kommunernas olika ekonomiska förutsättningar gör det svårt för regionerna att påverka samverkan för regionen i sin helhet. Eftersom kommunen i slutändan kan välja att erbjuda kulturgarantier eller gratis transport eller så kan de välja att inte göra det. Kartläggningen som

RAÄ (2020) utfört visar således att alla elever inte har samma tillgång till kulturarvet och att kulturarvsinstitutioner inte utnyttjas till fullo som pedagogisk resurs. Därför krävs bättre struktur för samarbete mellan skolor och kulturarvsinstitutioner. Att inte alla elever har samma tillgång beror på ovan nämnda hinder. Museerna når inte ut till alla på grund av avstånd och ekonomiska förutsättningar. Många museer arbetar aktivt med att förändra det här genom uppsökande verksamhet eller genom gratis transport, men museerna skulle kunna bli bättre på att nå ut digitalt, till exempel med digitalt arbetsmaterial som kan användas i undervisningen. Med stöd av skolans styrdokument menar man att samarbetet skulle kunna utvecklas och att kulturarvsinstitutioner skulle kunna utnyttjas mer som pedagogisk resurs, exempelvis skulle museer kunna bidra till skolans demokratiuppdrag liksom lärares kompetensutveckling. Det sistnämnda resultatet handlar om att det inte alltid finns tillräckligt god struktur att stötta upp samarbeten mellan skolan och kulturarvsinstitutionerna. På lokal nivå arbetar många med att förbättra samverkan men det finns också många som inte gör det, därför behövs strukturer som på olika sätt underlättar och främjar samverkan, vilket kräver utveckling på flera nivåer i styrkedjan (jfr Örtegren, 2009). Kartläggningen lyfter fram att kulturarvsinstitutionerna erbjuder ett pedagogiskt värde för skolor runt om i landet, exempelvis som alternativ lärandemiljö, men att det finns en del utvecklingsområden att täcka för att tillgängliggöra museerna för så många elever som möjligt.

Sammanfattningsvis konstateras att inte alla elever har samma tillgång till museer, och att det behövs en stabil infrastruktur för att förhindra att tillgängligheten blir beroende av individuellt engagemang eller skolans resurser. De utvecklingsområden som framkommer handlar bland annat om museernas digitala närvaro, tillhandahållande av subventionerade kostnader samt transporter, och att etablera användning av museer som en läranderesurs i lärarutbildning och i policyskapande (RAÄ 2020; Riksställningar 2017). Övervägande del av rapporterna lyfte fram att kulturinstitutioner kan ge värdefulla lärandemöjligheter för elever och lärare (Aulin-Gråhamn 2002; RAÄ 2020; Riksställningar 2017), men att samverkan hade kunnat stärkas av kulturpolitisk stöttning (RAÄ 2020; Örtegren 2009).

5.2 Museipedagogens perspektiv

När Riksställningar (2017) gjorde sin rapport om lärares och museers perspektiv på samverkan i *Möten med möjligheter* intervjuades representanter för den pedagogiska verksamheten på 41 museer landet över, sammanlagt valdes 12 kommunala, 14 regionala, 6 centralmuseer samt 9 museer som de kategoriserade som "övriga" för att få ett så brett underlag som möjligt. De flesta som intervjuades hade yrkestiteln musei- eller konstpedagog. Frågorna de fick besvara rörde all pedagogisk verksamhet som riktades till skolan, hur förutsättningarna för samverkan sett ut över tid; vad som är viktigt för långsiktig och bra samverkan och om hur samarbetet hade sett ut om de fick drömma fritt. Undersökningen visade att det finns en ambition och vilja att utveckla museernas pedagogiska verksamhet liksom en övertygelse om att den redan etablerade verksamheten kan bidra till skolans undervisning än mer (Riksställningar, 2017). Undersökningen pekar på att museipedagoger ser dialog med skola som det främsta utvecklingsområdet och det finns en ambition att nå ut bredare, framför allt till

de skolor som sällan eller aldrig besöker museer. Det finns också en önskan om fördjupad samverkan genom projekt, mer formaliserad samverkan (till exempel genom att vissa årskurser besöker ett museum i ett visst kursmoment), mer dynamisk dialog mellan skolans pedagoger och museets (skolans inflytande och medskapande; integrera mera med skolans mål och planering), att fler ämneslärare visste hur de kunde nyttja museer och så vidare (Riksutställningar, 2017). Vilket hör ihop med risken att samarbete mellan museum och skola blir avhängigt enskilda eldsjälares engagemang och/eller att samarbeten sker mer slumpartat och tillfälligt, vilket önskas förändras. Genom intervjuerna framkommer också hur museipedagogerna önskar utveckla sin verksamhet genom lärarträffar, museets digitala plattformar (välfungerande kontaktytor), museets mobila verksamhet (så kallad uppsökande verksamhet, att museet besöker skolan), samt att museets resurser är väl förankrade både i skolläring och på politisk nivå, och att blivande lärare redan i sin utbildning får reda på hur museer kan användas som läranderesurs. Eller som en museipedagog uttrycker det "väldigt få museer idag som är nöjda med att bara vara den där roliga kompisen när någon vill leka, utan man kämpar verkligen för att kunna anpassa sig till skolans verksamhet" (Riksutställningar 2017, s. 18).

Till skillnad från Riksutställningars rapport (2017) som har ett bredare perspektiv så görs i *Skole og museum bør samarbeide bedre*, av Frøyland och Langholm (2009) en närmare intervjustudie med 11 museipedagoger och 9 lärare, vilket vi återkommer till under lärarens perspektiv. Studien undersöker hur skolans och museets samarbeten ser ut i verkligheten; under intervjuerna uppger museipedagogerna att samarbetet med skolan startar när lärarna beställer ett lektionsupplägg. I vissa fall vill lärarna vara delaktiga i planeringen tillsammans med museets pedagog, då är de enligt intervjustudien tillmötesgående och försöker tillgodose lärarens önskemål. Planeringen av lektionsupplägget görs främst av de tillfrågade museipedagogerna, med utgångspunkt i skolans läroplan för att matcha skolans mål. De är måna om att skapa ett upplägg som skolan inte kan ge, för att ge eleverna ett så bra lärtillfälle som möjligt. När bokningen är gjord och klassen är på plats i museet upplever museipedagogerna att lärarna både är engagerade och intresserade av lektionen.

Frøyland och Langholm (2009) menar att på de museum som använder sig av så kallade "hands on" aktiviteter, det vill säga att barnen är aktiva deltagare under besöket, där beskriver pedagogerna att orosmomenten minimeras när eleverna blir aktiverade under lektionsupplägget. Vilket berörs ytterligare i senare del av resultatet, under pedagogiska strategier. Så kallade "hands on" aktiviteter var vanligt förekommande på science center och konstmuseer, där det finns verkstäder eller ateljéer. Pedagogerna tycker att det är viktigt att tala med eleverna och göra dem delaktiga i visningen av utställningen. De använder sig av öppna frågor för att inkludera eleverna.

Museipedagogerna ger uttryck för att de uppmuntrar och i vissa fall önskar att lärarna har förberett eleverna mer på ämnet som skall beröras under besöket men att det inte alltid sker. De menar att det hade underlättat deras arbete om eleverna hade en förförståelse för ämnet. Likaså när det gäller efterarbetet av museibesöket då de är tillbaka i skolan. I studien påpekar pedagogerna att de gärna vill bidra med lämpligt material, men att de ibland känner att det är

bortkastat arbete eftersom de inte tror att det används. I vissa fall skickar pedagogerna ut en utvärderingsblankett till lärarna för att få respons på undervisningen som de fått, där frågorna har fokus på pedagogens insats och inte på hur undervisningen har landat hos eleverna. Generellt verkar det som att museipedagogerna är nöjda med sitt arbete vilket i sin tur leder till att de inte utvärderar eller strävar efter att förbättra och utveckla sin pedagogik (Frøyland & Langholm, 2009).

Sammanfattningsvis så framkommer det i båda undersökningarna att museipersonalen å ena sidan är ganska nöjda med den redan etablerade pedagogiska verksamhet som de bedriver, men å andra sidan ser utvecklingsmöjligheter. I Riksutställningars rapport (2017) uppger museipedagogerna att de arbetar aktivt för att nå ut bredare och att de gärna hade sett en fördjupad samverkan genom olika projekt. Bland utvecklingsmöjligheterna nämns också lärarträffar, uppsökande verksamhet och digitala plattformar. I Frøyland och Langholms (2009) studie uppger pedagogerna att de gärna vill tillgodose skolans önskemål och behov, samt att de upplever att lärarna är engagerade och intresserade.

5.3 Lärarens perspektiv

I *Möten med möjligheter* (2017) ingår en delrapport som har undersökt lärares syn på och bruk av museum. Studien genomfördes i två steg, i första steget med en enkätundersökning som skickades ut till grund-, gymnasie- och särskolelärare i landet (totalt skickades enkäten ut till 434 skolor). Därefter gjordes en kvalitativ undersökning via telefonintervjuer med sex stycken av lärarna som besvarat enkäten samt två rektorer. Undersökningen visade att många av lärarna som svarade på enkäten besökte museer och var positivt inställda till att använda museibesök i sin undervisning (Riksutställningar, 2017). Att lärarna som besvarade enkäten beskriver sig själva som vana museibesökare privat kan tänkas ha positiv inverkan på deras syn på museer som läranderesurs i skolan, vilket också noteras i rapporten. Väl på museet förväntar sig lärarna ett pedagogiskt upplägg utfört av pedagogiskt utbildad personal med ett innehåll väl förankrat i kurs- och/eller läroplaner, och litat på museernas kunskap och professionalism att leva upp till det här. Enligt undersökningen av Riksutställningar (2017) är lärarna mindre intresserade av att själva vara delaktiga i att planera upplägg tillsammans med museet. Lärarna uppger också att de själva lär sig mycket av besöken, att de själva får fördjupade ämneskunskaper samt möjlighet att se sina elevers kompetenser och kunskaper i nytt ljus (Riksutställningar, 2017). I intervjuerna med lärarna framkommer också hinder såsom kostnader, geografiskt avstånd et cetera. Utöver framkommer också organisatoriska svårigheter; att en som ensam lärare inte kan ta en stor grupp elever utanför skolan hur som helst, att det ska passa med andra lärare, fungera schemamässigt och så vidare. Slutsatsen som undersökningen drar är att lärarna har ett stort förtroende för museer; de ser potential med museer som läranderesurs, och att det därför finns en poäng med att försöka lösa och överbrygga de hinder som finns (Riksutställningar, 2017).

Likt undersökningen i Riksutställningar (2017) så påvisas liknande tankegångar hos lärarna i Frøyland och Langholms studie *Skole og museum bør samarbeide bedre* (2009). Målet med studien var att undersöka hur museipedagoger och lärare tillsammans kan utveckla en strategi

för att ge eleverna ett så bra lärtillfälle som möjligt. Fem av lärarna i undersökningen framhåller att de gärna hade haft ett tätare samarbete med museerna men att det tidsmässigt var svårt att hinna med. Något som också framkommer i intervjumaterialet är att det finns en önskan hos båda parter om ett tätare samarbete, exempelvis i ett inledande skede när det kommer till att ta fram planering, men att vissa av lärarna tyckte att det var skönt att museipedagogerna skötte allt på plats eftersom just tid är något dyrbart för lärarna. Lärarna såg inte museibesöket som ett trevligt avbrott utan de använder vistelsen som ett komplement till den ordinarie undervisningen. Trots att lärarna säger det så är det inte ofta de knyter an till besöket och integrerar det med kommande undervisning. Lärarna uppskattar kompetensen som personalen på museerna besitter och att få ge eleverna ett möte med föremål och utställningar som lärarna inte kan ge eleverna ifrån klassrummet. Frøyland och Langholm (2009) kommer fram till att varken lärarna eller museipedagogerna har någon aning om vad eleverna faktiskt har lärt sig under besöket eftersom det finns en bristande återkoppling.

I den något mer aktuella och riksomfattande kartläggningen *Skolan och kulturarvet* (2020) ingår en nationellt riktad lärarenkät, intervjuer med lärare samt en fokusgruppsundersökning med lärare. Riksantikvarieämbetet, hädanefter förkortat till RAÄ, har i sin undersökning likt ovan nämnda studier (jfr Frøyland & Langholm 2009; Riksutställningar 2017) kommit fram till att lärare har ett stort förtroende för museer och deras kunskap. I deras undersökning verkar lärarna överlag gärna vilja ta del av fortbildning på museer, trots att en låg siffra (5% enligt enkäten) faktiskt har deltagit. Lärarna i RAÄ:s undersökningar önskar mer ämnesövergripande verksamhet, mer verksamhet för fler målgrupper än mellanstadiet, mer material till för- och efterarbete med museibesök samt kunnig och pedagogisk personal. Generellt tycker lärarna att museerna ändå anpassar sig väl till skolans behov, men synen skiljer sig åt mellan olika lärare. SO- och språklärare är procentuellt båda flitiga besökare, men språklärare är mer positivt inställda än SO-lärarna som inte riktigt tycker att verksamheten alltid lever upp till att vara anpassad till deras behov. I samband med undersökningen så framkom det att slöjdlärare efterfrågar koppling till deras ämne, en dimension av lärande genom kulturarv som RAÄ inte stött på tidigare. Enligt RAÄ finns flera skolprogram med koppling till bildämnet men få som har uttalad anknytning till slöjd och hantverk. I lärarenkäten svarade 18% av praktiskt-estetiska lärare att de skulle använda museibesök mer i undervisningen om det fanns tydligare koppling till läroplanens mål.

Sammanfattningsvis kommer både delrapporten som gjordes i *Möten med möjligheter* (2017) likväl som undersökningen i RAÄ (2020) fram till att tydligare kommunikation och marknadsföring från museerna är av vikt för att lärarna ska ta del av museer som resurs. Till skillnad från vad som framkom i Riksutställningars delrapport, där lärarna gärna ville ha färdiga koncept, så visas det i RAÄs rapport samt Frøyland och Langholm (2009) att de flesta lärarna tvärtom önskar en tätare kontakt och möjlighet att påverka uppläggets utformning. Många av lärarna har en positiv syn på museum som läranderesurs och har ett stort förtroende för pedagogerna och deras kunskap. Återigen lyfts problematik runt organisatoriska svårigheter, resurs- och tidsbrist av lärarna (Frøyland & Langholm 2009; RAÄ 2020; Riksutställningar 2017). Särskilt slöjdlärare önskar en tydligare koppling till deras ämne för att de ska nyttja museibesök mer frekvent och konsekvent (RAÄ, 2020).

5.4 Barn och ungas perspektiv

I museiutredningen *Minnen och bildning* från 1994 lyfts att “De flesta museibesökare är i Sverige i åldern 7 till 14 år – det är den grupp som har flest besökare per capita och år. En stor del av de här besöken sker i skolans regi” (s. 104).

I Anna Lindblads studie *Barn, kunst og Picasso* (2007), har Lindblad följt en lågstadielklass och undersökt deras upplevelser före och efter ett besök på en utställning med Picasso på Moderna Museet i Stockholm. Med hjälp av läraren valdes tre elever ut efter Lindblads instruktioner, en elev som på förhand upplevdes mycket intresserad, en som upplevdes måttligt intresserad och en som upplevdes ointresserad eller hade en negativ inställning inför besöket. Eleverna trodde att de hade blivit slumpvis utvalda och Lindblad var ovetandes om vilken elev som tillhörde de tre urvalsgrupperna. Syftet med studien var att ta reda på hur barn uppfattar mötet med konst på museer. I intervjuerna framkom det att alla eleverna var generellt positiva till att åka på skolutflykt men att de inte förstod varför de skulle dit igen, då de nyligen hade varit där. Alla eleverna visste vem Picasso var, en av eleverna sa att han hade tavlor av honom hemma och en annan påpekar att “Han er død!” (s. 14). På frågan om vad konst är svarar en elev “At man gjør noe. Det var noen som kom på å lage det spillet der [...]. Det er også en kunst. Og de dukkene, de er også kunst. Allting er en kunst.” (s. 14), eleven förklarar att en konst är något som någon måste hitta på och att det är något som är svårt att göra oavsett om det är lampor, bilar, dockor eller tavlor på ett museum. Den som gör konst, menar eleven, är någon som "kommer på något". Lindblad noterar att eleven gärna säger en konst i stället för konst. På Lindblads fråga om hur konst ska vara svarar en elev “Malerier... Litt kludelutt, [...] trenger ikke å forestille noe,” (s.13). Samtliga elever uppgav att de fastnade för Duchamps pissoar efter första besöket, de tyckte att den var konstig. Det visade sig att läraren hade pratat mycket om just det verket under besöket. En annan elev hade gärna haft mer tid på museet. Hen hade velat gå runt och prata med en kompis om vad de såg. Hen anser att det är viktigt att man får tid till det. Som underlag inför besöket använde läraren sig av museets förberedda lärarhandledning. Innehållet i underlaget återspeglades också i det barnen mindes av utställningen. Efter undersökningen visade det sig att rangordningen av elevernas förmodade intressegrad inte stämde. Den elev som läraren trodde skulle ha en negativ inställning visade sig vara den mest positiva och eleven som var tänkt att vara den mest intresserade var i själva verket kanske inte så intresserad och hade inte fått med sig så mycket från utställningen (Lindblad, 2007).

5.5 Pedagogiska strategier

En viktig aspekt av goda förutsättningar för att använda museibesök som läranderesurs är de pedagogiska strategier som görs i samband med undervisningen (Aulin-Gråhamn 2003; Frøyland & Langholm 2009). Först presenteras vilka generella kunskaper och kompetenser som är nödvändiga för samarbete mellan lärare och kulturarbetare, vare sig det är konstnär, konst- eller museipedagog. Därefter lyfts vilka faktorer som skapar ett meningsfullt lärotillfälle för eleverna under museibesök.

Inledningsvis i Aulin-Gråhamns (2003) rapport *Kunskap och kompetens för "Kultur i skolan"*, lyfts vikten av kompetensutveckling för lärare samt lärarutbildningens roll i utvecklandet av det estetiska i skolan. Därefter har Aulin-Gråhamn urskiljt nio generella kunskaper och kompetenser som hon menar att både konstnärer, kulturpedagoger och lärare kan tänkas behöva utveckla för ett gott samarbete och dessa lyfts fram på följande sätt:

1. **Kompetens att ta tillvara på den andres perspektiv** – förstå varandras olika sammanhang och värdesätta de skillnader som finns mellan kulturinstitutioner och skolväsendet.
2. **Kompetens att kunna samtala öppet, nyfiket och prövande** – viktigt att inte tro att en själv sitter på "sanningen" och vara öppen för andra tankar.
3. **Kompetens att kunna utveckla språk för kunskaperna** – diskursen kring arbete med konst och kultur i skolan är för onyanserad, begrepp och språk behöver preciseras för djupare analys.
4. **Kompetens att kunna dokumentera** – i olika former, så att en kan reflektera. Dokumentationen behöver göras om och om igen, samt diskuteras och analyseras.
5. **Kunskap och förståelse för det historiska och sociala sammanhanget** – det är viktigt att ha kunskap om barn och ungas sociala sammanhang, såsom det exempelvis ser ut i skolan.
6. **Kunskap om ens egen bevekelsegrund** – och med det kunskap om sig själv, varför gör jag det jag gör?
7. **Kunskap om unga och ungas livsvärldar** – historiskt sett har skolan tagit avstånd från populärkulturen, som är en stor del av ungas identitetsskapande. Vuxna behöver kunna möjliggöra för unga så att de kritiskt och kreativt kan använda medier och estetiska uttryck.
8. **Kompetens att kunna iscensätta rum och rytm för lärande** – att kunna använda vilka rum som helst när det behövs, en känsla både för vanor och variation, både stabilitet och förändring är viktigt i arbetet med unga.
9. **Kompetens att använda det som finns, inte planera i onödan och i stället reflektera mera** – fokusera på ungas frågeställningar och planera för variation under dagen, veckan, terminen och året i stället för att uppfinna hjulet om och om igen.

Med hjälp av dessa punkter skisserar Aulin-Gråhamn (2003) upp ett ramverk för vad som är viktigt för båda parter att tänka på inför och under samarbetet, samtidigt poängterar Aulin-Gråhamn att kompetenserna och kunskaperna likväl skulle kunna ställas upp och hänga ihop på andra sätt, och att fler skulle kunna läggas till.

För att skapa ett så gynnsamt lärtillfälle som möjligt för eleverna under museibesök har Frøyland & Langholm (2009) sammanställt 3 faktorer baserat på Bamberger och Tals (2006) undersökning. Den första faktorn handlar om att ge konkreta uppgifter till eleverna som bara kan genomföras på det aktuella museet, den andra faktorn är att eleverna bör lösa uppgifterna tillsammans, exempelvis med en klasskamrat eller i grupp. Den sista faktorn för att skapa ett så meningsfullt besök som möjligt är att det ska relateras till skolarbetet, antingen före och/eller efter besöket.

Undervisning på museum kan enligt Bamberger och Tal (refererat i Frøyland & Langholm, 2009) delas in i tre olika kategorier baserat på hur stort eller litet inflytande eleverna har under besöket på museerna.

- 1: lektionsplanering utan valfrihet.
- 2: lektionsplanering med en begränsad valfrihet och
- 3: ett lektionsupplägg baserat på fullständig valfrihet för eleverna.

I den första kategorin är det pedagogen som har kontroll över allt som ska ske under besöket, exempelvis en guidad tur på museet. Bamberger och Tal (2006) kom fram till att ett sådant besök inte är särskilt givande som undervisningsform då eleverna inte blir särskilt inspirerade och nyfikna på utställningen, snarare tvärtom. För att ett intresse skulle väckas hos eleverna var det beroende av att pedagogens personlighet var karismatisk och fångade elevernas intresse, vilket ofta inte var fallet. I den tredje kategorin är det som att man släpper eleverna på grönbete och de får själva utforska museet vilket inte leder till någon form av lärande utan mer blir som en spännande upplevelse för eleverna. Den typen av lektionsupplägg som Bamberger och Tal (refererat i Frøyland & Langholm, 2009) kom fram till var den mest givande för undervisning i museums miljö är när man ger eleverna en begränsad valfrihet. Pedagogen har förberett ett skelett för vad som ska ske men eleverna ges ett visst inflytande och är delaktiga. En sådan lektion skulle exempelvis kunna börja med en genomgång av utställningen där eleverna sedan gemensamt löser en uppgift knuten till det de har sett. Museipedagogen fungerar som handledare när eleverna löser uppgiften. Eleverna lär sig på så vis tillsammans och får ett mer meningsfullt utbyte av sitt besök på museet. En avgörande faktor för att undervisningen ska bli givande för eleverna är att man har förberett dem på vad syftet med besöket är och gör en återkoppling till besöket under nästkommande lektion(er). Studien framhåller det som viktigt att ett efterarbete efter besöket bör göras för att eleverna skall känna att besöket var meningsfullt. Men att det tidsmässigt för lärarna är svårt att hinna med (refererat i Frøyland & Langholm, 2009).

I *Museet som ett socialt rum och en plats för lärande* (2021) skriver Wollentz med flera i den introducerande delen en kritisk reflektion kring lärande. De talar om hur information kan gå barnen över huvudet och till motsats med grundtanken skapa en känsla hos eleverna av exkludering. Ibland kan det också hända att eleverna lär sig något helt annat än vad som var intentionen med lektionen eller att de helt enkelt inte lär sig något alls. Att möta eleverna från var de befinner sig och inkludera dem kan förebygga att ett icke-lärande sker.

Sammanfattningsvis påvisas det i studierna att det är viktigt att eleverna förstår syftet med museibesöket och att undervisningen knyter an till elevernas verklighet (Aulin-Gråhamn 2003; Frøyland & Langholm 2009; Wollentz m. fl. 2021).

6 Diskussion

Följande avsnitt inleds med en granskning av metodval som legat till grund för den här forskningsöversikten, med dess för- och nackdelar samt tankar kring det urval av material som styrkt arbetet. Därefter diskuteras resultaten i relation till syfte och frågeställningar. Avslutningsvis lyfts förslag på framtida forskning.

6.1 Metoddiskussion

Eftersom det här är en forskningsöversikt har valet av metod och datainsamling begränsats till tidigare forskning och litteratur på ämnet. Till en början upplevde vi att det var svårt att hitta relevanta källor med hög validitet. En stor del av underlaget består av rapporter och forskningsartiklar som visserligen är utförda av betydande forskare inom ämnet, såsom Örtegren, Aulin-Gråhamn med flera, men dessa rapporter är inte alltid peer-reviewed. I vår kedjesökning har samma namn och titlar varit återkommande, vilket vi menar visar på både deras relevans och reliabilitet. Flera av de rapporter som vi har analyserat är baserade på intervjustudier, och det här urvalet har gjorts främst för att få fram de tre olika perspektiven som efterfrågas i våra frågeställningar, där vi vill åt barnets, lärarens och museipedagogens perspektiv och röst. Intervjustudierna är visserligen situations- och kontextbundna men ger oss möjlighet att lyfta de olika gruppernas tankar kring ämnet, vilket annars är svårt att få tag på då vi själva inte har gjort någon egen forskningsproduktion.

Forskningsfältet där skolämnet slöjd och museibesök möts och uttalat berörs är i princip obeforskat, däremot är fältet bredare när det gäller generell museipedagogik. Där hade vårt arbete möjligtvis gynnats av att vi tog en mer kritisk hållning till urval av material. Hade vi varit mer selektiva i ett tidigt skede av urvalsprocessen hade vi antagligen fått ett mer adekvat resultat.

6.2 Resultatdiskussion

Att använda museum som pedagogiskt rum lyfts fram av samtliga rapporter som något önskvärt, vad som samtidigt framkommer av forskningen är att det finns utvecklingspotential för att möjliggöra och främja nyttjandet av museibesök som läranderesurs. Vilka förtjänster som det här förväntas mynna ut i, eller varför det är önskvärt, verkar närmare underförstått och är något som vi gärna hade sett att det forskades mer på. I skolans styrdokument Lgr22 (2022) hittar vi inte mycket stöd för att bedriva ett samarbete med museum.

6.2.1 Samverkan mellan skola och museum

Återkommande i flera av de rapporter vi läst (Thavenius 2002; Riksställningar 2017) är risken för att samarbeten mellan skola och museum stannar vid tillfälliga och slumpartade projekt som är beroende av enskilda eldsjälares engagemang, så kallade "passion projects" som ser snygga ut på papper men inte leder till långsiktiga samarbetsrelationer. Likt Riksantikvarieämbetets (2020) kartläggning kommer fram till att kulturarvsinstitutionerna som pedagogisk resurs inte nyttjas fullt ut. För att råda bot på det här; att inte alla elever har tillgång till museum, vare sig det beror på geografiskt avstånd eller ekonomiska förutsättningar, pekar några av dessa undersökningar på att det behövs bättre struktur samt kulturpolitisk stöttning (Örtegren 2009; Riksantikvarieämbetet 2020). Det är alltså viktigt att beslutsfattare i styrkedjans alla nivåer är väl insatta och arbetar mot samma mål, för att främja samverkan mellan skolor och museer. En viktig aspekt för det goda samarbetet är kommunikationen mellan skola och museum, vilket återkommande har lyfts som ett utvecklingsområde (Frøyland & Langholm; Riksställningar 2017; Riksantikvarieämbetet 2020). Kommunikation är ett utvecklingsområde som har visat sig ha flera lager, initialt handlar det om museernas förmåga att nå ut till skolan och omvänt önskar museipedagoger återkoppling från lärare efter samarbeten. Utöver det är det viktigt att samverkansprojekt dokumenteras så att samarbetet kan analyseras. Vi menar att det är när vi reflekterar över vad som har gjorts som vi kan förbättra det vi gör. Museernas möjlighet att nå ut bredare skulle kunna effektiviseras via deras digitala närvaro, här handlar det om museernas marknadsföring och inte att deras digitala samlingar bör ersätta museibesök.

Ytterligare en strategi för att främja långsiktiga samarbetsrelationer är att redan i lärarutbildningen förankra hos blivande lärare hur de kan använda museer som läranderesurs (Aulin-Gråhamn 2003; Riksställningar 2017). Under vår utbildning har vi, som nämndes i inledningen, haft möjlighet att samarbeta med Göteborgs konsthall. Med oss från det har vi båda erfarenheter som vi värdesätter högt samtidigt som vi ser förbättringspotential för hur lärarutbildningen i stort skulle kunna organisera liknande samverkan. Därutöver har vi genom kursen *Hållbar utveckling med människan i centrum*, som ingår i lärarutbildningens kärnkurser vid Göteborgs universitet, haft förmånen att medverka i flera workshops på olika museer och science center runt om i Göteborg. Vår upplevelse är att det här har varit en tillgång både för vårt eget lärande, likväl som vår förståelse för hur vi i framtiden kan använda museer i undervisningen. Därför menar vi att det vore önskvärt att samverkan inom alla lärarprogram gavs större betydelse och omfattning. Det vore också önskvärt om liknande samarbeten, såsom samarbetet vi gjorde via vårt andraämne (Bild), kunde upprättas inom alla ämnesinriktningar. Exempelvis skulle slöjdlärarutbildningen kunna samarbeta med Röhsska museet, Nääs Slott & Slöjdseminarium eller liknande institutioner. Det här går i linje med vad slöjdlärarna generellt efterfrågar i RAÄ (2020), där de önskar en uttalad koppling till deras ämne. Enligt kartläggningen (RAÄ, 2020) finns det en uppsjö av skolprogram med koppling till bildämnet men få som riktar sig till slöjd. Det är anmärkningsvärt då många museer i sina samlingar har artefakter med en tydlig koppling till hantverk. I samma lärarenkät så svarar 18 % av de praktiskt-estetiska lärarna att de hade nyttjat museer mer om museerna hade en tydligare koppling till kursplanens mål. Åt andra hållet så önskar också många av lärarna som intervjuas i RAÄ (2020) att de vill ha mer ämnesövergripande verksamhet på museerna.

Museipedagogerna har en ambition och vilja att fortsätta utveckla sin pedagogiska verksamhet, samtidigt som de är övertygade om att deras redan etablerade verksamhet kan bidra till undervisningen i skolan ännu mer (Frøyland & Langholm 2009; Riksställningar 2017). Vilket styrks av RAÄ:s (2020) kartläggning som visar att museer som pedagogisk resurs inte fullt ut nyttjas. De flesta lärarna som intervjuades i Riksställningars (2017) rapport var positivt inställda till att använda museer som läranderesurs, samtidigt beskriver lärarna att de gärna går på museum privat vilket antagligen påverkar resultatet positivt. I Frøyland och Langholm (2009) upplever museipedagogerna att lärarna uppskattar den pedagogiska verksamheten och att lärarna är intresserade och engagerade under besöket. I den pedagogiska verksamheten så försöker museipedagogerna skapa ett unikt upplägg som inte skulle kunna utföras i skolan. Museerna anstränger sig också för att matcha skolans styrdokument samt försöka tillgodose skolans behov (Frøyland & Langholm, 2009). Samtidigt menar museipedagogerna som intervjuas att de gärna vill integrera mer med skolans mål och planering, att de gärna hade sett en mer dynamisk dialog där lärarnas inflytande och medskapande lyfts fram (Riksställningar, 2017). De vill gärna bidra med lämpligt material till skolan, exempelvis i form av lärarhandledningar, men ibland upplever de att materialet inte används och att det därför känns som bortkastat arbete (Frøyland & Langholm, 2009).

Huruvida museernas uttalade ambition faktiskt återspeglas i verkligheten kan vi inte svara på fullt ut och det skiljer sig antagligen åt mellan olika museer. Enligt RAÄ:s kartläggning (2020) efterfrågar lärarna bland annat lektionsplaner som inte bara riktar sig till mellanstadiet utan även till äldre årskurser. Vilket skulle kunna ses som lärarnas svar på att museerna inte alltid lyckas anpassa sig efter skolans behov. I och med att museipedagogerna generellt är rätt nöjda med sitt arbete finns det en risk för att de inte utvärderar och utvecklar sin verksamhet menar Frøyland och Langholm (2009). Vår erfarenhet ser dock annorlunda ut än vad som visas i Frøyland och Langholms (2009) studie. På museer runt om i Göteborg har vi sett både blanketter i pappersform och QR-koder till digitala enkäter som riktar sig till deras besökare och deltagare i museernas aktiviteter. Vilket skulle kunna ses som ett bevis på att de är intresserade av att utvärdera och utefter det förbättra verksamheten.

Samtliga intervjustudier (se Frøyland & Langholm 2009; RAÄ 2020; Riksställningar 2017) konstaterar att lärarna har ett stort förtroende för museernas kunskap, och att lärarna värdesätter den kompetens som museipersonalen besitter. I Riksställningars (2017) rapport uppger lärarna att de väl på plats förväntar sig ett bra upplägg av pedagogiskt utbildad personal som är insatt i skolans styrdokument, och litar på att museerna lever upp till det här. Vad som visas i Ljungs (2009) avhandling är dock att det inte krävs en pedagogisk utbildning för att bli museipedagog, även om många museipedagoger ofta har en akademisk bakgrund. Det här skulle å ena sidan kunna ses som ett utvecklingsområde för museipedagogerna, å andra sidan har museipedagogerna spetskompetens inom sitt ämne vilket också öppnar upp för att olika synsätt kan samspela och värdesättas.

Lärarna uppger att de lär sig mycket under besöken och att det ger dem fördjupade ämneskunskaper och en chans att se elevernas kompetenser och förmågor i nytt ljus (Riksutställningar, 2017). Likväl uppskattar de att eleverna får möta utställningar och artefakter på ett sätt som inte skulle kunna göras i klassrummet (Frøyland & Langholm, 2009). Samtidigt upplever lärarna vissa hinder såsom resursbrister, geografiskt avstånd och organisatoriska svårigheter. Att lämna skolområdet kräver framförhållning och god planering av läraren, och det är svårt att ta ansvar för en stor elevgrupp själv. Lärarna uppger å ena sidan att de önskar mer material inför för- och efterarbete (RAÄ, 2020), och säger att de försöker knyta an till utställningen och integrera med efterföljande lektioner (Frøyland & Langholm, 2009). Men studierna i Frøyland och Langholm (2009) visar å andra sidan att lärarna inte alltid hinner att integrera museibesöket med övrig undervisning och att besöken tvärtom tenderar att bli fränkopplad övrig undervisning. Museipedagogerna säger i intervjustudien att de önskade att lärarna var bättre på att förbereda eleverna inför museibesöket (Frøyland & Langholm, 2009).

En del av lärarna vill helst ha färdiga koncept (Riksutställningar, 2017), vilket vi härleder till deras upplevda tidsbrist. Däremot är det många lärare och museipedagoger som i intervjustudierna (se Frøyland & Langholm 2009; Riksutställningar 2017) uppger att de faktiskt vill ha fördjupad samverkan. Generellt uppfattar vi det som att både museipedagoger och lärare gärna hade sett ett djupare samarbete och bättre dialog dem emellan. På frågan om hur ett drömscenario hade sett ut svarade museipedagogerna att de skulle vilja förbättra sin verksamhet genom lärarträffar, sina digitala plattformar och sin mobila verksamhet, det vill säga den uppsökande verksamheten (Riksutställningar, 2017). Det låter också på lärarna som att de är intresserade av lärarträffar och kompetensutveckling på museum. Det här verkar tyvärr vara mer i teorin än i praktiken, då endast fem procent av de tillfrågade lärarna i enkäten faktiskt hade deltagit (RAÄ, 2020).

En av museipedagogerna i *Möten med möjligheter* (Riksutställningar, 2017) uttrycker tydligt att museipedagoger verkligen vill och kämpar för att anpassa sig efter skolans organisation, och inte nöjer sig med att bara vara den roliga kompiserna när skolan vill leka. På liknande sätt svarar lärarna att de inte endast ser museibesök som ett trevligt avbrott från resterande undervisning utan att de faktiskt vill använda vistelsen som ett komplement. Här vill vi trycka lite extra på Aulin-Gråhamns (2003) förstnämnda punkt i hennes ramverk för vilka kunskaper och kompetenser som behövs för ett bra samarbete mellan lärare och kulturutövare såsom museipedagoger, konstnärer et cetera, där hon menar att det är viktigt att vi kan ta tillvara på den andres perspektiv, med andra ord att vi förstår och värdesätter varandras olika sammanhang. Det här anser vi vara A och O för att samverkan ska fungera, och vi tänker också att det är viktigt att vi synliggör och förstärker varandras kunskaper och kompetenser.

6.2.2 Museibesök för livslång lust att lära

När det gäller barnets perspektiv och frågan vilken betydelse museer har för elevernas lärande visade det sig att barnets röst var svårare att hitta i den forskning vi tagit del av. Den forskningen som berör barnets lärande på museer fokuserar mest på hur man som pedagog ska bemöta

eleverna och inte på hur eleverna upplever och tar till sig museilektionerna. Frøyland och Langholm (2009) menar att varken museipedagogerna eller lärare egentligen kan vara säkra på vad eleverna tar med sig från besöket eftersom det inte finns tillräckligt med återkoppling. Om vi inte vet vad eleverna får ut av att besöka ett museum, vad är då poängen med att gå dit, förutom som ett kul avbrott från den vanliga skoldagen?

Eftersom just barn är en så stor del av museers besöksunderlag (Museiutredning, 1994) kan det tyckas att utställningarnas utformning inte tillgodoser deras största målgrupp. När eleverna kommer med sin klass till museet för att gå på lektion får de ofta en visning av den aktuella utställningen, antingen av museets pedagog eller av deras lärare som har använt sig av museets förberedda pedagogiska material. Oavsett vem det är som visar eleverna runt på museet framkommer det som avgörande för barnens lärande, att besöket bör vara kopplat till deras "vanliga" undervisning i skolan (se Frøyland & Langholm, 2009). Antingen om besöket är målet som eleverna innan arbetar mot, eller tvärtom att besöket fungerar som en uppstart för ett lärandemoment eller projekt i skolan. Det blir problematiskt när lärare har förhoppningar om museibesökens fördelar men eleverna inte uppfattar syftet. För att det ska finnas en poäng med att besöka ett museum så är det viktigt att eleverna är införstådda med besökets syfte, likväl som det är viktigt att de är aktivt deltagande och att undervisningen knyter an till deras livsvärld (se Aulin-Gråhamn 2003; Frøyland & Langholm 2009; Wollentz m. fl. 2021). Retrospektivt har det funnits en tendens i skolan att vända sig bort från populärkulturen menar Aulin-Gråhamn (2003) och även om vi upplever att det inte ser ut så i dagens skola är det fortfarande viktigt att vi som pedagoger är insatta i elevernas verklighet, däribland i populärkulturen såsom subkulturer, sociala medier et cetera, som spelar en stor roll för deras identitetsskapande.

Även om Lindblads (2007) intervjustudie är baserad på ett mindre antal elevers upplevelse av lektion på museum och egentligen inte svarar på vår frågeställning i särskilt hög grad, har vi valt att ta med den för att ge barnen en röst, eftersom barnets perspektiv är något som vi upplever saknas i övrig forskning. Bilden av att eleverna behöver vara införstådda med besökets syfte verkar styrkas i Lindblads (2007) studie, då eleverna å ena sidan är positivt inställda till utflykten men å andra sidan ifrågasätter varför de ska dit igen. Frågan om vilken betydelse museibesök har för elevers lärande är svår att få fram genom den forskning vi har bearbetat. Däremot är det tydligt att det finns särskilda pedagogiska strategier (se Aulin-Gråhamn 2003; Bamberger & Tal 2006; Frøyland & Langholm 2009) som skulle kunna gynna elevernas livslånga lust att lära. Frøyland och Langholm kommer fram till att bra lärtillfällen på museum kännetecknas av tre faktorer: att eleverna på museet får konkreta uppgifter kopplade till utställningen; att eleverna löser uppgifterna tillsammans med vägledning av museipedagog; och sist men inte minst att besöket relateras till skolarbetet före och/eller efter. Den sistnämnda faktorn visas i resultatet vara svåruppnådd då lärarna upplever att de har svårt att hinna med (Frøyland & Langholm, 2009). Risken med att det inte görs ett ordentligt för- och/eller efterarbete kring museibesök är att eleverna inte förstår poängen med att vara där (jfr Lindblad, 2007), och att det då inte blir meningsfullt. Särskilt vill vi kommentera och lyfta fram den andra faktorn som handlar om att det bör vara ett gemensamt lärande som sker på museum. Det är vår uppfattning att samskapande och ömsesidigt lärande är en av människans mest beundransvärda förmågor.

Enligt Bamberger och Tal (2006) är det mest välfungerande lektionsupplägget på museum ett där förhållningssättet präglas av begränsad valfrihet för eleverna och där museipedagogen förbereder ett skelett eller ramverk för lektionen samtidigt som eleverna delvis kan påverka samt delta aktivt. Det vill säga varken att eleverna släpps på grönbete eller att lektionen blir alltför snävt styrd och museipedagogen håller en torr monolog. När museipedagoger håller monolog blir elevernas intresse upphängt på huruvida pedagogen är karismatisk nog för att väcka deras nyfikenhet. När eleverna i stället aktiveras, i så kallade "hands on" aktiviteter, så minimeras orosmoment såsom att koncentrationsförmågan brister. Den här sortens "hands on" aktiviteter förekommer oftast på science center och konstmuseum där de har särskilda rum för deras pedagogiska verksamhet i form av verkstäder eller ateljéer (Frøyland & Langholm, 2009).

Likt Bamberger och Tal menar Aulin-Gråhamn att det är viktigt för både lärare och museipedagoger att de kan iscensätta rum och rytm för lärande. Att det i undervisningen finns utrymme både för stabilitet och flexibilitet, och att det i allt arbete med unga krävs både en känsla för vanor och variation, vilket skulle kunna jämföras med Bamberger och Tals "lektionsplanering med begränsad valfrihet". En annan aspekt av att kunna vara flexibel är att ha kompetens att känna av vad eleverna går i gång på och att kunna hålla samtalet öppet, nyfiket och prövande. Aulin-Gråhamn menar att vi som pedagoger inte får tro att vi sitter på sanningen och att vi måste vara öppna för andra tankar och synsätt. I samband med det här anser vi att det är viktigt för vuxna att modigt och öppensinnat våga fånga upp svåra frågor, i stället för att undvika ämnet och lämna frågor obesvarade och ouppklarade. Här vill vi också särskilt belysa Aulin-Gråhamns sista kompetens som handlar om att inte planera i onödan, använda det som finns och i stället reflektera mera, samt fokusera på elevernas frågeställningar. Med andra ord är lärares tid mycket dyrbar (se Frøyland & Langholm, 2009) och därför finns det ingen vits med att försöka planera in i minsta detalj. Då är det bättre att pedagogerna fokuserar på det som faktiskt intresserar eleverna samt planerar för variation och flexibilitet.

På liknande sätt menar Wollentz med flera (2021) att museipedagoger och lärare behöver möta barn och unga där de befinner sig, så att inte informationen går över huvudet på dem, för att få eleverna att känna sig inkluderade. Det här tror vi bland annat skulle kunna undvikas om man anpassar språket till åldersgruppen och förklarar svåra ord så att ingen känner sig utanför. Wollentz med flera (2021) poängterar också att oavsett vad museipedagogen vill att eleverna lär sig, det vill säga intentionen med lektionen, så är det fullt möjligt att eleverna i stället lär sig något annat eller inget alls. Här tänker vi att det är betydelsefullt att alla pedagoger som arbetar med barn och unga är öppna för och uppmuntrar att elever kan lära sig annat än vad som från början var tänkt och att det i sig främjar livslång lust att lära.

Det här arbetet är starkt präglad av vår övertygelse om vikten av att alla barn och unga ska få komma i kontakt med konst och kultur, och att skolan med dess kompensatoriska uppdrag i åtanke här har möjlighet och kanske till och med ett ansvar att öppna dörren till museerna. Särskilt ser vi att slöjdamnet har stor potential att fungera som dörröppnare till kulturens magiska värld.

6.3 Vidare forskning

Som nämns ovan är forskningsfältet där slöjd och museum möts obeforskat, därför är ett slöjdperspektiv på hur en kan använda museum som pedagogiskt rum önskvärt. En av rapporterna (RAÄ, 2020) medger att det är en dimension av lärande på museer som inte har övervägts tidigare. Inte endast slöjdlärare efterfrågar ämnesspecifika lärarhandledningar, utan det är något som skulle kunna appliceras på alla ämnen. Exempelvis skulle alla de större statliga museerna kunna ta fram arbetsmaterial och lärarhandledningar till alla skolämnena. Men vi ser en poäng med att just museum som plats har en inbyggd förmåga att öppna upp för en mer holistisk syn på lärande, till skillnad från skolans organisation som delar upp sin verksamhet i olika ämnen.

Förutom ett slöjdperspektiv så finns ett behov av att det forskades mer på vad barn och unga de facto får ut av att besöka ett museum med skolan. Vad är det egentligen för lärande som sker på museer? Hur skiljer sig museipedagogiken från undervisning i skolan? Hur upplever eleverna museibesöken? Hur påverkas eleverna av att besöka museum med skolan kontra på fritiden? Får det dem att uppskatta museer mer eller kan det tvärtom få motsatt effekt? Varför är det önskvärt att bedriva samarbeten med museer för skolan?

Det finns många olika typer av museer. Museer som får oss att förstå vår historia, museer som får oss att reflektera över vår samtid och det finns de museer som blickar framåt, och alla dessa institutioner vill hjälpa oss att förstå vår omvärld bättre. Därför önskar vi att dessa rum och deras pedagogiska förmåga skulle beforskas mer för att främja den livslånga lusten att lära.

7 Referenslista

- Andersson, L., Thavenius, J., & Aulin-Gråhamn, L. (2002). *Kultur, estetik och skola: Några forskningsperspektiv : Delrapport utredningen Kultur och skola* (Rapporter om utbildning, 9/2002).
- Aulin-Gråhamn, L. (2003). *Kunskap och kompetens för "Kultur i skolan"* (Rapporter om utbildning, 6/2003).
- Bamberger, Y. & Tal, T. (2006). Learning in a Personal Context: Levels of Choice in a Free Choice Learning Environment in Science and Natural History Museums. *Science Education*, vol. 91 nr. 1 (s. 75-95).
- Johansson, B., & Svedner, P. (2010). *Examensarbetet i lärarutbildningen* (5. uppl. ed.).
- Lindblad, A. (2007). Barn, kunst og Picasso. I Frøyland, M., Håberg, K., & ABM-utvikling. (2007). *Barn og unges meninger om museer* (ABM-skrift, 37). Oslo: ABM-utvikling.
- Frøyland, M., & Langholm, G. (2009). *Skole og museum bør samarbeide bedre*. Nordisk Museologi (trykt Utg.), Nordisk museologi (trykt utg.), 2009.
- Key, Ellen (1915). *Folkbildningsarbetet. Särskilt med hänsyn till skönhetssinnetsodling. En återblick och några framtidsönskningar*. Tidens förlag.
- Ljung, B. (2009). *Museipedagogik och erfارande* (Doktorsavhandlingar från Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet ISSN 1104-1625; 156) [Doktorsavhandling, Stockholms universitet]. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-28755>
- Lundberg, B. & Ågren, P-U. (1999). *Historiebilder: om intention och reception i museer*. Umeå Universitet.
- Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. (2022). Skolverket. <https://www.skolverket.se/getFile?file=9718>
- Riksantikvarieämbetet. (2020). *Skolan och kulturarvet: regeringsuppdrag att kartlägga och främja samverkan mellan skolväsendet och kulturarvsinstitutionerna*. Hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:raa:diva-6124>
- Riksutställningar. (2017). *Möten med möjligheter: En rapport om lärares och museers perspektiv på samverkan*.
- Statens kulturråd (2001) *Regionala museer och nationell kulturpolitik. Mål, medel och framtid*. Rapport från Statens kulturråd 2001:2. Statens kulturråd.

Pile, J. (2014). *Skolslöjd med studiebesök; En kvalitativ studie om slöjdlärares användning av museilektioner och studiebesök i undervisningen*. (Studentuppsats).

SOU 1973:5, *Museerna*. Betänkande avgivet av 1965 års musei- och utställningssakkunniga. Stockholm. (MUS 65)

SOU 1994:51. *Minne och bildning. Museernas uppdrag och organisation*. Slutbetänkande av Museiutredningen. Kulturdepartementet. Fritzes. [Museiutredningen].

Örtegren, H. (2009). Konstpedagogiken på Nordiska Akvarellmuseet i Skärhamn. I Aure, V., Illeris, H., & Örtegren, H. (2009). *Konsten som läranderesurs: Syn på lärande, pedagogiska strategier och social inklusion på nordiska konstmuseer* (s. 80-23). NAM publikation, 47.

Wollentz, Brandt Djupdræt, Hansen, Sonne, Wollentz, Gustav, Hansen, Anna, & Sonne, Lasse. (2021). *Museet som ett socialt rum och en plats för lärande* (Fornvårdaren

